

Самур

№ 3 (180) 2006-йисан 25-март

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР ВОЛГОГРАД

Урсатдин маса вилаятра хиз, Волгограддани агузуралди лезги яшамиш жезва. Алатай йисуз ина түккүрнавай мединиятдин меркезди чи адетар, ацукъун-къяргын, Чал ва мединият хуны, вилик түхүн патал къетен тедбирап кылиз акъудзава. Гъабурукай яз, и йикъара Волгоград шегъерда арадал гъянвай лезги мектеб къалуриз жеда. Ина тарсар гъафте садра, гъар гъяддин юкуз гузват, ада хайи чал гъсан-диз чирунан рекъий чи ватанэглийр газиф-гзаф гъевслу авунва. Цийиз ахъя хъянвай гъяддин мектебда 130-дав агакына аялри ва жегъилри дидед чал чирза.

КЪҮГҮННАР РИКЕЛ ХКАНА

Чи эрадал къведалди арадал атай Яран сувар лезгирин виридалайни чехи ва рикл алай сувар я. Чна и сувар гъар йисуз мукъувай къейд ийизва. Цинин ийсүзни гъа икл хъана. Дагъустандин ва Азербайжандин лезги районра Яран суварин мярекатар мадни гурлуз кыле фена. Кыйблепатан Дагъустандин Мегъармадхуър, СтПал Сулейманан, Ахчегъ, Къурагъ, Докъузпара, Хив, Агъул, Рутул районра, Дербент райондин лезги хувера, Хасавюрт райондин Цийий Къуруп поселокда Яр алукунчых, Яран вишрхъ, Яр гъуцихъ авсиятда "Рагъни варз", "Вашракъар", "Яр алукун", "Алапехъ чукурун", "Пешапай", "Цегъ къуѓурун", "Гунияр" хътиң къадим къүгүннар сөгънеламишна чи дегъ члаварин ацукун-къяргын халкъдин рикел ххана. Яран суварин мярекатар мектебра, хуверинни шеърлерин клубара, мединиятдин тавханайра, гъакыни кимерал кылә фена.

КЕСИБРИН СИЯГЬ ТҮККҮРЗАВА

Азербайжандин гъукуматди къетен къезилвилин кредит къачуна къанзайв кесиб агъалийрин сиягь түккүрзава. Алай вахтунда улыквиден чара-чара ре-гионра кесиб агъалийр тайнарзавай тедбирап кыле тухуза. Кесибрин сиягь са вишран къене гъязъир жеда.

Кесибрин ипотекадин кредит къачуз жезвач. Гъавилын гъукумати и месэла гъялуп патал кылды программа арадал гъун къетен авунва. Идалай гъульгүн из кесибривай къетен къезилвилин ипотекадин кредитни къачуз жеда.

ЖЕГЬИЛРИН ХИЗАНАР ПАТАЛ

Жегъил хизанриз къетен къезилвилин ипотекадин кредит гун патал Азербайжандин гъукуматди цийи программа кардик кутада. И ниятдалди гъукуматди Жегъилрин ва Спортилдин Министерстводиз бюджетдай пулунин тақтар чара ийда.

Жегъилри кредит къачудайлар, сифте гана къанзайв гъакындин анжак 50 процент вугуда. Амай 50 процент министерстводи вичиз чара авунвай пулунник вугуда къанзайв. Жегъил хизанриз ипотекадин кредит 12 процентдай вай, 5 процентдай гъисабда. Амай 7 процент министерстводи вахгуда.

ТОКИО ВИЛИК ГАЛА

Дүнъядин агъалийрин къадар къвердавай мадни пара жезва. 2005-йисуз Китайдин агъалийр 8,1 миллион къван артух хъана. Исятда и улыкведа санлай 1 миллиардн 307 миллион агъалийр яшамиш жезва. Китайдин меркез тир Пекиндин агъалийр 15,36 миллиондив агъакынава. Ятлан дүнъядин виридалайни пары агъалийр яшамиш жезвай шегъер Япониядин меркез Токио я. Исятда ина 26,4 миллиондив агакына инсанар яшамиш жезва. Къвед лагъай чка вичихъ 18,6 миллион агъалийр авай Мехикодин (Мексикадин меркез) къазва.

2015-йисуз Токиодин агъалийр 36 миллиондив агакыда. Къвед лагъай чка Гындистандин Бомбей шегъерди къада. Ина 22,6 миллион агъалийр яшамиш жеда. Пуд лагъай чкани Гындистандин шегъерди - Дегълиди къада. Кыл ақууддай ксари лутузвойвал, 2015-йисуз ина 21 миллион агъалийр яшамиш жервал я.

AZƏRBAYCAN İCTİMAİ TELEVİZİYA VƏ RADIÖ YAYIMLARI ŞİRKƏTİNİN BAŞ DİREKTORU CƏNAB İSMAYIL ÖMƏROVA

Azərbaycan İctimai Televiziyanın son vaxtlar respublikamızda yaşayışın ayrı-ayrı xalqların adət-ənənələrinə, mədəniyyətinə həsr etdiyi verilişlər ictimaiyyət tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılıanır. Konkret desək, "Suvar" ləzgi ansamblının 10 illik yubileyi münasibətindən Martin 11-də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında kollektivin verdiyi konsertin Novruz bayramı günlərində İctimai Televiziya ilə yayımlanması, ləzgilərin six yaşadıqları rayonlardan verilişlərin

mavi ekrana çıxarılması təqdirləyiqdir. Bununla əlaqədar "Samur" qəzeti redaksiyasına respublikamızın ləzgi ictimaiyyətindən çoxlu məktub və televizyonlar daxil olmuşdur. Redaksiya məktub göndərən, zəng edən insanlar Azərbaycan İctimai Televiziyanın rəhbərliyine və kollektivinə öz minnətdarlıqlarını bildirirler.

Respublikamızda demokratik təsiyatların daha da genişləndirildiyi bir dövrdə bu xəttin ardıcıl davam etdiril-

məsi, dövlət dili ile yanaşı, ölkəmizdə yaşayan digər xalqların dillərində də televiziya verilişlərinin təşkili respublikamızda demokratianın inkişaf etdirilməsinin mühüm amillərindən birinə çevrile bilər. Bu sahəyə diqqət və qayğıni getdikcə artırdığınıza görə oxucularımız adından Sizə minnətdarlıq edir, İctimai Televiziyanın kollektivinə yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıraq!

"Samur" qəzeti redaksiyasının kollektivi.

ЛӘZGI DİLINDƏ DƏRSLİKLƏR ÇATIŞMIR!

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputati Xəlilbəy Günəşova müraciət

Müstəqil Azərbaycan dövləti respublikamızda yaşayışın müxtəlif xalqların öz dillərini, mədəniyyətini, adət-ənənələrini inkişaf etdirməsinə qayğıını getdikcə artırır. Bu baxımdan orta məktəblərdə milli dillərdə dərslerin keçilməsi təqdirləyiqdir. 2003-cü ilin məlumatına görə respublikamızın Quba, Qusar, Xacmaz, İsmayıllı, Qəbələ, Oğuz rayonlarının 126 məktəbinde I-XI siniflərdə ləzgi dili və ədəbiyyat tədris olunur. 24700-dək ləzgi usağı öz ana dilini öyrənmək imkanı əldə edib. Lakin həmin məktəblərdə "Ləzgi dili" və "Ləzgi ədəbiyyatı" dərslikləri çatışır. Əksər məktəblərdə hər sinif 2-3 ləzgi dili dərsliyi düşür. Dərslik probleminin aradan qaldırılmasından ötrü hələ 1989-cu ildə Azərbaycan Pedaqoji Institutunun əməkdaşları dağistanlı həmkarları ilə birgə ləzgi, avar, saxur, tat dillərində dərsliklərin və metodik vəsaitlərin hazırlanması barede məsələ qaldırılmışdır. "Azərbaycan" qəzetinin 31 oktyabr 1992-ci il tarixli sayında qeyd edildiyi kim, bu barede rəsmi razılıq da əldə olunmuşdu. Lakin sonradan naməlum səbəblərdən bu məsələ öz həllini tapmadı. Məsələnin həllindən ötrü ilk növbədə aşağıdakı tədbirlerin həyata keçirilməsi vacibdir.

I. Peşəkarlardan ibarət müəlliflər qrupunun yaradılması.

II. Birinci mərhələdə aşağıdakı dərsliklərin, oyu kitablarının, metodik vəsaitlərin hazırlanmasının və nəşrinin təmin olunması:

1. I sinif üçün "Əlifba" və oyu kitabi.

2. II-IV siniflər üçün "Ləzgi dili" və oyu kitabları.

3. II-IV siniflər üçün didaktik materiallardan ibarət vəsaitlər.

4. I-IV siniflər üçün metodik vəsaitlər.

5. Dağıstandan V-XI siniflər üçün lazımi miqdarda "Ləzgi dili" (qrəmmatika) və "Ləzgi ədəbiyyatı" dərslikləri çatışır. Əksər məktəblərdə hər sinif 2-3 ləzgi dili dərsliyi düşür.

Dərslik probleminin aradan qaldırılmasından ötrü hələ 1989-cu ildə Azərbaycan Pedaqoji Institutunun əməkdaşları dağistanlı həmkarları ilə birgə ləzgi, avar, saxur, tat dillərində dərsliklərin və metodik vəsaitlərin hazırlanması barede məsələ qaldırılmışdır. "Azərbaycan" qəzetinin 31 oktyabr 1992-ci il tarixli sayında qeyd edildiyi kim, bu barede rəsmi razılıq da əldə olunmuşdu. Lakin sonradan naməlum səbəblərdən bu məsələ öz həllini tapmadı.

Məsələnin həllindən ötrü ilk növbədə aşağıdakı tədbirlerin həyata keçirilməsi vacibdir.

IV. Həm kiçik, həm də böyük yaşılı məktəblilər üçün sinifdən xaric oyu ilə əlaqədar əsərlərin nəşr olunması.

V. Məktəbeli lügətlərinin nəşri.

Qeyd: Son 40 ildə respublikamızda ləzgi dilində cəmi iki dərslik nəşr olunub. Bunlar 1996-ci ildə işig üzü görmüş I sinif üçün "Əlifba" və II sinif üçün "Ləzgi dili" kitablarıdır.

Mövzu əhatəsi dar və bəsit olduğuna, mətnlərdə çoxlu dil və üslub xətalarına yol verildiyinə, bir çox hallarda ədəbi dil normaları gözəlmədiyinə, illüstrasiya materialları zəif olduğuna, dərsliklərin tərtib olunması ilə əlaqədar əvvəlki illərin təcrübəsindən istifadə edilmədiyinə görə hər iki kitab dərslik kimi son dərəcə yararsızdır.

2005-ci ildə qusarlı müəlliflər tərəfində hazırlanmış, Respublika Təhsil Nazirliyi tərəfindən rəy üçün "Samur" qəzeti redaksiyasına təqdim edilmiş "Ləzgi dili" (III sinif) dərsliyi də eynən bu cür qüsurlara malikdir. Buna görə də redaksiya heyəti həmin dərsliyin nəşrinin məqsədəyən olmadığını qeyd etmişdir.

Dərsliklərin hazırlanması yüksək peşəkarlıq və məsuliyyət tələb etdiyinə görə onların tərtibi yalnız peşəkar müəlliflərə həvələ olunmalıdır.

Hörmətli millət vəkili! Ümid edirik ki, redaksiyanın qaldırıldığı məsələyə diqqətə yanaşacaq, ləzgi dilində dərsliklərin hazırlanması və nəşri probleminin həllindən ötrü səylərinizi əsirgəməyəcəksiniz.

"Samur" qəzeti redaksiyasının kollektivi.

ЧАКАЙ КХЬЕНАЙ...

Лезги чалалди къел-кхын дегъ чавара арадал атаянай. Лезгийри чин къел-кхын Ислам дин Дагъустandiz ataylani, adalay gъulgъuyuzi xvena. Islam medeniyatdixh avsientda ina məktəbrin va alimrin kъadap madni para xvana. Чехи seljukъrin vahxundan Dagъustandiz dагъdin xvərərəni medresəyə avay va medresəyə kъel-lun patatal arab chalay lezgi chalaz elkъuyrnavay ktabrikay menfət kъachuzvay.

**Зекерийя ал-Къязвинидин
“Асаруъл Билат ва Эхбарун
ибат” ктабдай.
XIII vişh yis.**

Цай жуван къула kъlanda.

Лезги халкъдин misal.

SEYİD ƏFƏNDİ

*Şəxsiyyəti və yaradıcılığı hələ tam öyrənilməmiş görkəmlı ziyalilərimizdən biri dinsünas alim, yazıçı, şair və maarifçi Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi Dağıstanlı əl-Əvəcugi ile bağlı tədqiqat aparılanlardan biri onun nəvəsi, yazıçı və müətərcim **Abdulhəlim Əhmədzadədir**. Redaksiyamızın tapşırığı ilə onun hazırladığı məqaləni aşağıda dərc edirik.*

Məhəmməd Seyid Əfəndi Dağıstanlı əl-Əvəcugi 1883-cü ilde indiki Qusar rayonun Əvəcuq kəndində dindar ailədə anadan olmuşdur. İlk təhsilini ikisini ifli Əvəcuq kənd məktəbində almışdır. "Qurani-Kərim"in bir çox ayələrini və surələrini bu məktəbdə əzbərdən öyrənmişdir.

Gənc yaşlarından atadan, sonra da anadan yetimi qalmış, Başıçovlar ailəsinin yeganə oğlu Məhəmməd Seyid 1901-ci ilin payızında Quba-Qusar zəvvərları ilə birləşdə Məkkəyə və Mədinəyə həcc ziyanına yola düşür.

Müqəddəs yerlerin ziyanı Məhəmməd Seyiddə böyük təssürat yaradır. Səfərinə başa çatdırıldıqdan sonra qəti qərara gəlin ki, həyatını islamın tədqiqinə və təbliğinə həsr edəcək. O, bu məqsədə müsəlman dünyasının mərkəzi sayılan Bağdadda qalmağı qərara alır.

Hacı Məhəmməd Seyid 1901-ci ilin noyabr ayından 1904-cü ilin sonuna kimi Bağdadda yaşayır, ərəb dilini mükəmməl öyrənir və şəhərin sünñülər məhəlləsindəki "el-İmami əl-Əzəm" məscidində fəaliyyət göstərən ikiilik mədrəsədə dini təhsil alır. Burada təhsilini başa vurduqdan sonra 1905-ci ilin əvvəllərində Türkiyənin İstanbul şəhərine gəlir. O, həm İstanbul ilahiyat məktəbində "Quran"dan və ərəb dilindən dərs deyir, həm camidə hocalıq(mallalıq) edir, həm də türk ədəbi dilini öyrənir. İstedadlı gənc İstanbul ilahiyat cəmiyyətinin, tanınmış dindarların rəğbetini qazanır, tezliklə "Əfəndi" tituluna layiq görülür.

1908-ci ilin yanında o, doğma kəndi Əvəcuğa qayıdır. Seyid Əfəndinin qayıdışından xəber tutub görüşə gələn Qusar mahalının dindarları, adlı-sanlı adamları onu hörmət və məhəbbətlə qarşılıyırlar.

Olduqca təvazökar adam olan Seyid Əfəndi məscidin nəzdindəki molla məktəbində "Qurani-Kərim"dən, ərəb dilindən və tarixindən, kənd əsaqlarına dərs deməye başlayır. Əvəcuq kəndində ətraf kəndlərdən - Köhnə Xudatdan, Hilden, Xüreldən, Aşağı Ləyərdən, Gədəzeyxurdan da imkanlı adamların övladları Seyid Əfəndidən dərs almağa gelirlər.

Bir gün onu çarın Qafqaz canişinin Quba əyalətindəki nümayəndəliyinə çağırırlar.

Seyid Əfəndini Qubada Zveryevin müavini, Quba jandarmerya dəstəsinin komandanı stabs-kapitan Kazakeviç qəbul etdi.

Reis müavini Seyid Əfəndi dədi ki, artıq idarəyə xəber çatıb ki, molla məktəbin mülliimi Məhəmməd Seyid əsaqlara yabarlı diller öyrədir, axşamlar adamları məscidi yığılı lazımsız danışqlar aparır.

- Sən bilməlisən ki, biz Türkiyə ilə müharibə vəziyyətindəyik, türklər bizim düşmənimizdir. Türk dilini elahəzərət imperatorun ləzgi təbəələrinə öyrədən də bizim düşmənimizdir!

Seyid Əfəndi bu görüşdən məyus olsa da, kənd gəlib "öz halal işini" davam etdirdi.

Bir gün Kazakeviçin dilmancı (ləzgi dili tərcüməcisi) Babaxan Yüzbebekov Seyid Əfəndinin yanına adam göndərib ona çatdırır ki, "Seyid Əfəndi bu yerlərdən bacardıqca tez çıxıb getsin, Zverev onu həbsə et-

GORKƏMLİ ZİYALILARIMIZ

dirmək istəyir".

Ertesi gün səhər tezdən Seyid Əfəndi Xudat damıryol vağzalına gəlib, oradan Dərbənd qatarı ilə Bakıya yola düşür. Bakıda bir müddət Malomorskaya Küçəsində yaşayan qohumu Mehyyedдинin evində qalır. Ərəb və türk dillərini bilən savadlı qohumunun şəxşən onun qapısına gəlməsinə sevinen ev sahibi və onun qardaşı Möhübəli Seyid Əfendiye onlara şərık ticarətə məşgul olduğu təklif edirlər.

- Sən ancaq rehbərlik et və yazı-pozu işləri ilə məşğul ol, - deyirlər.

Lakin Seyid Əfəndi bu təklifdən imtina

aldi. Bir gün müəllimlər otağında gərginlik var idi. Müəllimlər müdür Mirzəbəy Əfəndinin ətrafında ayaq üstə durmuşdular. Seyid Əfəndi özünü müdürü tutub soruşdu:

- Xeyirdir, inşallah, Mirzəbəy Əfəndi?

- Xeyr, Məhəmməd Seyid Əfəndi, indi cə buraya yoldaş Əliheyder Qarayev öz dəstəsi ilə gəlməşdi. Əmr etdi ki, "bu molla-xanəni bağlayın və tələbələri də göndərin evlərinə".

Seminariya bağlananından sonra növbəti dəfə rayon əməliyyat müvəkkilinin yanında sorğu-sualdan qaydan Hacı Məhəmməd Seyid üçün sərr deyildi ki, Moskvada hazırla-

edir. O, tezliklə Bakı ziyanları, ruhaniləri ilə tanış olur. Azərbaycanda mövcud dini ədəbiyyatın əsasən fars dilində olmasını nəzərə alaraq həmin dili də öyrənməyə başlayır.

Fitrı istədədə, dərin müşahidə qabiliyətinə, zəngin dini biliklərə, böyük həyat təcrübəsinə malik olan Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi Dağıstanlı əl-Əvəcugi Bakıda ziyanları, dini və ədəbi mühitin adamları tərəfindən tezliklə tanınır. Mirzəbəy Əfəndi onu Bakı seminaryasına müəllim vəzifəsinə dəvət edir.

O, müəllimlik etməkla yanaşı, bir sıra qiyamətli əsərlər də yazır. Əfsuslar olsun ki, hələlik əlimizdə ancaq bir kitab vardır. Bu, 1915-ci ilde Bakı şəhərində çap olunmuş, mədrəsələr üçün dərslik kimi yazılmış "Üç yüz məsələ" kitabıdır. Bu kitab Qafqaz möminlərinin və ruhanilərinin diqqətini cəlb edir. Ona görə də birinci çapdan bir neçə ay sonra, 1916-ci ilde "Üç yüz məsələ" kitabı yenidən Bakıda böyük tirajla çap olunur.

1918-ci il may ayının 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına xəbərini eşidən Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi uşaqqı kim sevinir. O, "Zeyn el-Məkatib" adlı şerələr kitabını müstəqil Azərbaycan hökümetinin quruculuq və maarifçilik fəaliyyətinə həsr edir. Azərbaycan dili ndə yazılmış bu kitab 1919-cu ilin may ayında, Bakıdakı "Orucov qardaşları" mətbəəsində nəşr olunub. Kitabda müəllif Azərbaycan ziyanlarını istiqlaliyyətə qovuşmuş vətənə qayıtmaya, öz xalqına xidmət etməyə çağırır.

1920-ci ilin aprelində Azərbaycanda yenidən rus-sovet tarixi başlıdır. Hər yanda məscidlər bağlanır, dini kitablar, əməliyyətə, əski ərəb əlifbası ilə çap olunmuş bütün kitablar yandırılır. Dindarlar və möminlər təqib olunurular.

1926-ci ilde "Qırmızı terror" kabusu Seyid Əfəndinin işlədiyi məktəbin də üstünü

lanmış "islamçı", "pantürkist", "kulak" möhürü hazırlır və bu möhür çox asanlıqla istədikləri adamin həyatına vurulur. O cümlədən Seyid Əfəndi də xüsusi xidmət və dövlət təhlükəsizlik idarələrinə çağrırlar, saatlarla sorğu-suala tutulur.

Bir dəfə rayon baş əməliyyat idarəsinə çıxıb evə dönerkən yaxşı bir tanıştı pıçılı ifə ona dedi:

- Ustad, mən sizin tələbəniz olmuşam, indi o idarədə işləyirəm, admı Xudaverdi, sizə böyük hörmətimiz var, elə bu gün Bakıdan çıxıb gedin, sizi həbs edəcəklər.

Həmin gün Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi Bakını tərk edir və öz doğma kəndinə qayıdır.

Seyid Əfəndi yeni dərs ilini İmamqulukənd məktəbində müəllimlikle başlayır. Dərs ilinin ikinci yarısında Daxili İşlər Xalq Komissarlığının Qusar rayonu üzrə baş əməliyyat müvəkkili Mirzəcan Səfiquliyev Seyid Əfəndini Quba qəza idarəsinə aparır və iki gün idarənin müstəntiqi onu sorğu-suala tutudurdan sonra dini və pantürkizm təbliğatını aparmamaq təşəvvüf ilə buraxır. Dərs ili başa çatıldıqdan sonra Seyid Əfəndi doğma kəndinə qayıdır, yaradıcılıqla məşğul olur.

1935-ci ilin soyuq qış günlərində birinde kəndə Seyid Əfəndini aparmaq üçün iki milis nəferi gəlir. Onlara deyirlər ki, Seyid Əfəndi on beş gün əvvəl Bakıya, öz evinə qayıdır. Amma əslində 3-4 gün əvvəl onun əmisi oğlanları - Xürel kənd məktəbinin direktoru Səmsəddin Əhmədov və Əvəcuq kənd məktəbinin direktoru Ibrahim Əhmədov Qusarda rəyon maarif şöbəsində iclasda olub, günortu öz həmyeriləri, Qusar rayon baş əməliyyat idarəsində işləyen Rəcəbin evində nahar edərkən Hacının həbs olunacağından xəber tutmuşdular. Həmin gecə Seyid Əfəndini Xürel kəndinə aparmış, sonra da oradan Urva və Çiləğir me-

şələri ilə Ənig kəndində müəllim işleyən əvəcuqlu Məcid Müslümovun evinə aparmışdır. Səhərisi Ənig kəndinə xəber yاخıldı ki, kəndə Dağıstanlı molla gəlib, bu Allah vergili, "ağır seyid" in adı Dərvish Babadır.

Qayakənd, Çiləğir kəndlərindən yuxarılar "qırmızı komissarlar" hələ qalxa bilmirdilər, bu meşələrdə, dağlarda hələ 40-ci illər kimi qacaqlar şura hakimiyyətinə qarşı silahlı mübarizə aparırdılar.

Cox keçmir ki, Dərvish Baba 8 min-dən çox əhalisi olan Ənig kəndində böyük hörmət qazanır, "Canlı ocaq" həyatını yaşamaya başlayır. Ənig aqsaqallarının deyişinə görə Dərvish Baba ocağına səmimi etiqadla pənah getirənlər şəfa tapır, şər işlərində, el cekirdilər.

Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi Dağıstanlı əl-Əvəcugi 1938-ci il noyabr ayının 19-da, 55 yaşında Ənig kəndində sətəcəmdən vəfat edir. Onu kənd qəbiristanlığında dəfn edir, baş daşında "Dərvish Baba, 1938" sözü yazılır.

Məhəmməd Seyid Əfəndinin özündən sonra kitabat təcavüze məruz qalır, onları məhv edirlər. Ənig kəndində yeni təyin olunmuş partiya üzülyünün emri ilə məscidde saxlanan Dərvish Baba'nın kitabları yandırılır. Seyid Əfəndinin nəşr olunmuş kitablarından doğma Əvəcuq kəndindən Şəmsəddin Əhmədovun şəxsi kitabxanasında saxlanılan bir neçə nüsxə isə 1948-ci ilə Şəmsəddin müəllim antisovet təbliğatında təqsirləndirib sərgüne göndərdikdən sonra onun evində axtarış aparılan zaman müsadirə edilib məhv edilir.

Lakin biz Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndinin edəbi və dini yaradıcılığının bir neçə nümunəsini əldə edə bilmışik. Bunlar İsləm tədqiqi və təbliği mövzusunda yazılmış "Uç yüz məsələ", Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bir illik yubileyinə ithaf olunmuş, maarifçilik mövzusunda yazılmış, millətə çağırış kimi səslənən "Zeyn el-Məkatib" sərlər kitabı və Məhəmməd peyğəmbərin, həyat və yaradıcılığına həsr edilmiş "Peyğəmbərin nuru" kitabalarıdır.

Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi Dağıstanlı əl-Əvəcuginin dini və ədəbi ərisinə axtarışları davam edir. Əlimizdə olan dəqiq məlumatlara görə 1920-ci il kimi Bakı şəhərində "Orucov qardaşları" mətbəəsində Seyid Əfəndinin "Yeni asarı Dağıstan" tərixi eseri və "el-Ənqa" (Simurq quşu) kitabları da çap olunmuşdur. Mənbələr müəllifin digər əsərlərinin də olduğunu xəbər verir,

Seyid Əfəndinin 1932-ci ilin yazında Əvəcuq kənd müəllimləri ilə çekirdiyi fotosu onun bu dövr fealiyyəti üçün səciyyəvidir. Hacı Əhmədxan qardaşları başlıca müəllim Səmsəddin Əhmədov tərəfindən çəkilmis foto şəkildə Seyid Əfəndidən arxadə müəllimlər Məcid Müslümov, İbrahim Əhmədov, İmameli İmaməliyev, onun sağ tərəfində Seyfulla Abdullayev və sol tərəfində isə Vəlibəy Aşurov olmuşdur. Bu şəkilin gözəl təriixi var. Həmin gün, Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndinin təşbbüsü ilə, indi kimi Əvəcuq kəndində fealiyyət göstərən kənd məktəbinin təməlinin qoyulması mərasimi olub. Məktəbin direktoru İbrahim Əhmədovun rehbərliyi ilə bu məktəbi kənd camaatı öz gücü ilə 5 ay ərzində tikib başa çatdırıb və növbəti dərs ili kənd usaqları bu məktəbə başlayıblar. Keçən əsrin 30-cu illərində Əvəcuq kəndi Quba-Qusar mahalında müəllimlər kəndi kimi şöhrət tapmışdır. 100-110 təsərrüfatı olan, çox da böyük olmayan bir kəndən Qusar, Quba, Xudat bölgələrindəki məktəblərdə 18 nəfər müəllim çalışırdı. Gözəl ənənələri olan bu məktəbə Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndi Dağıstanlı əl-Əvəcuginin adının verilməsi məqsədəyən olardı. Bu, bütün mənəli ömrünü dincə, imana və doğma kəndinə həsr edən Hacı Məhəmməd Seyid Əfəndinin ruhuna əbədi heykəl olardı.

Vaxtını itirən
bəxtini itirər.
Azərbaycan atalar sözü

"ХВА КІАНЗАВА ВАТАНДИЗ"

Ийикъара Бакудин "Зия-Нурлан" чапханади шаир Бажиханум Исаевадин "Хва Кіанзава ватандиз" тівар ганвай ктаб чапдай акыудна. Ктабда гъя и тівар алаш шаирди Къарабагъдин дәвидиз бахшнавай поэмани гъятнава. Гъям поэмади, гъямни ширирди ва гъезелди кілдейбүруук руыгъ кутазва, абууз инсанар, хайи тәбиат, хайи чилни ватан кіанарзава.

Вичин кхъинри кілдей-

ЦИЙИ КТАБ

бурун рикірз фадлай рехъ жағъүрнавай Бажиханум Исаевадин Цийи ктаб, сағфни авачиз, адан и рекъяй Цийи ағалкүн яз гысабиз жеда. КіватІалда гъятнавай "Хва Кіанзава ватандиз" поэма чи литературада лезги чалалди Къарабагъдин дәвидекай кхъенвай сад лагъай эсер я. Шаирди и поэма кылди лезги къегъал Валегъ

Багъироваз бахшнавайди къалурнаватіаны, гъакъытатада им Къарабагъдин дәведа гъелек хайи

ЧИ ЛИТЕРАТУРАДИН АХЬАЙИЗ ТАХЬАНВАЙ ЧИНАР

АБДУЛРАШИД ИБН САЛИГЪ ЛЕЗГИ (1226–1306)

X-XIV виш йисар лезги литературадин түмил чирнавай, чавай чеб тамамдиз ахъайиз тахъанвай чинар ятлан, чал а виш йисарин шайрикай Стур Далаг, Зайнаб Хиневи, Абу-у-Фадл Халиф ибн Али Лезги, Гъаким ал-Лезги, Юсуф Ширванви, Мегъамед Ширванви, Лезги Абууллагъ, Юсуф Къивелеви, Зульфикъар Ширвани, Абдулали Ширвани, Муса ибн Юсуф ибн Гъусейн ал-Лезги, Седреддин Сулейман ал-Лезги, Фатуллах Къубави, Лезги Гъамди, Къуре ХитI, Хаки Лезги, Нуруллах Хъиливи, Абдулрашид ибн Салигъ Лезги, Къуре Мелик, Мазан Къурел, Мегъамед Гъасан Худатви, Шейх Маруф Къурагъви хътиң чалан устадрикай са къадар малуматар ва абурун са бязи эсерар агақынава. И эсерар лезги, араб, фарс, түрк чалардии хъенвайбур я.

Винидихъ къалурнавай виш йисара чи халкъдин яшайиш гзаф заланди хъбанай ва адап къилет чехи мусибатар атанай. Гъеле X асирдал къведалди араб сердерри чи чилерал виш агъзурралди арабар къучарнай. Маслама ибн Абд ул Малика Лезгистандиз 24 агъзур сирияви, Язид ибн Хатам ул Мукаллабиди 40 агъзур иеменви, Гъарун ар Рашида 30 агъзур низарияр гъанай. Гъульгунилай татар, монгол ва түрк сердерри чи чилерал маса халкъбар къучарна. Татар-монгол империядин пачагъ Мангу хакъанди Юкъван Азиядай чи чилерал 200 агъзур түрквер гъана, 1230-йисуз Хорезм шағъдин хчи - Жамал-уд-Дина Дербентдиз, Табасарандиз ва Мушкурдиз 50 агъзур түрк хизанар къучарна. Патан халкъбар гъизвай пачагъри гъа са вахтунда лезгияр Къараображен, Гаргар, Мугъян дүзенлүхрай чукуриз яргъариз акъудзаявай. Садбуру лезгияр маса улквейриз къучарзаявай. Тек са Тимурленга 25 агъзур лезги хизанар Къиргизистандини Афгъанистандин чилерал къучарнай. Халкъди чапхунчийрик аксина ара датлан женг чугувзвайтани, лезгийрал вегъезвай душмандри и къила са кыл аваши. Гъавилай Къуре Мелика вичин “Къул хъуз экъеч” ширирда хъенай: “Татар ханар, магъул ханар аца на, Чи дереяр къуцуни къве атланна”. “Мусибатнаме” эсерда ада халкъдин къилет атай мусибатар мадни хидаказ кълемдиз къачунай.

И чавуз чи шайрини халкъдихъ галаз санал душмандри аксина женг чугувзвай. Абурукай са бязи-бур чапхунчийрик яргъал улквейриз сүргүндиз ракъурнай. Са бязибур лагъайтIа, чеб ватандай акъатна физ мажбур хъбанай. Гъа ихътиң гъалар себеб из Гъаким ал-Лезги Бухародиз, Седреддин Сулейман ал-Лезги Къизил Ордадин меркез Сарай шағъердиз, Муса ибн Юсуф ибн Гъусейн ал-Лезги, Лезги Гъамди, Хаки Лезги, Нуруллах Хъиливи, Мазан Къурел, Абдулрашид ибн Салигъ Лезги ва масабур араб улквейриз акъатнай. Амма абуру гъини яшамиш хъунайл аслу тушиз вириприз сейли хъбанай. Месела, машгъур сиягъатчи Ибн Буттута ма-лумат гайвал, чехи философ Седреддин Сулейман ал-Лезги араб чалалдай дуньядин гъаларикайни инсанрин къилихъкай хъей гзаф ширир жемятриз хуралай чидай. Чалан илим ва поэтика чирн патал адап къилет Багъадатдай сеняткарар къведай. Арабин автор Иакъута вичин “Улквейрин гафарган” ктабда къалурнавайвал, Бухарада яшамиш хъайи Гъаким ал-Лезги, гъаки араб улквейра умъумъ къилиз акъудай Муса ибн Юсуф ибн Гъусейн ал-Лезги гзаф улквейриз сейли тир ва абурун тіварар РагъэкъечIайдай патан улквейриз чехи алимирин энциклопедияда гъатнай. Эхиримжиде вичин философиядиз талукъ са бязи эсерар ширирдади хъенай. Адахъ поэзиядин ма-лумат мектеб авай ва гзаф сеняткарри адавай РагъэкъечIайдай патан улквейрин поэзия чирнай.

XII виш йисан автор Насир Хосроуди вичин “Сефернаме” ктабда хъенвайвал, Абу-у-Фадл Халиф ибн Али Лезги, РагъэкъечIайдай патан халкъариз сейли философ ва шаир тир.

1130-йисуз Шумагъ (Шамахи) шағъердиз фейи Лезги Абууллагъаз

Ширваншагъ Манучегъра “малик аш шуара” (“шаиррин пачагъ”) лагъанай. Абууллагъа вичин ширир лезги, араб ва фарс Чаларалди хъенай.

Батандивай яргъара, араб улквейра яшамиш хъайи къелемгълийрикай садни машгъур алым, лукъман ва шаир Абдулрашид ибн Салигъ Лезги я. Адакай са бязи малуматар 1597-йисуз Түркиядин Бурса шағъерда рагъметдиз фейи лезги алым Нуредин ибн Нуруллах Лезги (ам Нуруллах Хъиливидин хтүл тир), вич гзаф йисара араб улквейра яшамиш хъайи, 1615-йисуз 85 яшда аваз дунъя дегишиар лезги шаир Абууллагъим Ширваниди, арабин юкъван виш йисариз талукъ энциклопедияди, Түркияды чапдай акъатай “Османлы музэллифлери” ктабди ганва. Чахъ ихътиң сеняткар хъайиди түркверин алым Шерафеддин Эреләни вичин 1961-йисуз Истанбулда чапдай акъатай “Дагъустан ва дагъустанвияр” (турк Чалалди) ктабда къеди авунва. Идалай гъейри Истанбул Университетдин архивдани чи шайрикай са бязи малуматар ава.

Араб чешмейри къалурнавайвал, 1306-йисуз Медина шағъерда рагъметдиз фейила, Абдулрашид ибн Салигъ Лезгидин 80 яш тир. И делил асасдиз къащуртIа, Абдулрашид ибн Салигъ Лезги 1226-йисуз дидедиз хъайиди малум жезва.

Са бязи авторри Абдулрашид Мушкурдай тирдай къалурнава. Вичиз араб ва фарс Чалар хъесандиз чизвай, лезги чалал хъиз, и Чаларални къиметлу эсерар теснифазай шаирдиз Ширвандин сеняткарри Шумагъ (Шемахи) шағъердиз эвернай. Ширваншагъ III Ферибурзан дараматда кылье фейи шаирин гъульжетунра мушкурдай шаир уфтан хъанай. III Ферибурзда адавай Ширваншагъди Абдулрашид ибн Салигъ Лезгидиз са батман (6 кило) къизилар ва чөргес пурар алай са шив ганай.

Вичихъ са къадар мумкинвилер хъайи шаирди сиягъат авун къетIана ви-Къиван ам Ирандиз фена. Ина машгъур фарс шаиррихъ галаз мукъват таниш хъайи ада фарс Чалалди са шумуд поэма къхъена. Абдулрашидай Иранда яргъанди амукъиз хъанач, вучиз лагъайтIа 1257-йисуз монгол Хулагу ханди Ирандин къушунар къукъарна и улквей вичиз мұттыгъарна. Ина ада агъалийриз лугъуз тежедай къван зулумар ийизвай. И зулумриз таб гуз тахъай Абдулрашид Багъадатдиз рекъе гъатна. Амма са яис алатайла Хулагу ханди Араб Халифатдин меркез тир Багъадатни къуна. Тарихидин чешмейри къалурнавайвал, чапхунчийри 40 юкъуз ара датлан араб халифат дарбадагъына, шағъердиз Шай яна кана, Келеяр чукъарна, инсанар турдан акудна, гъилье яракъ къуна чин аксина женг чугувбүр тарағъаждай күдна. Шумудни са ктабханаяр, къадим дараматтар къилий-къилди тергна. И вагъшивилер вилердиди акур Абдулрашид ибн Салигъ Лезгиди вичин “Магъул цаяр” ширирда хъенай:

Магъул Багуд атЦуз къилер,
Вегъиз тұна хъуцуз ифей.
Я адавал амач қлани,
Яни Багъадат, ихъей-техъей.

Багу монголрин Хулагу хандихъ галаз санал Багъадатдал вегъей сердер я. Багъадат къадайла, халиф Мустасимал хер авурдини гъам я. Шаирди хъенвайвал, монголри басрух гайдалай гъульгъуниз и улкведа я ада (азад) яшайиш, яни вири дунъядиз ихъей-техъей (ван хъайи-тахъай) Багъадат шағъер амукъинач. Ам чийи къилелай арадал хкун патал шумудни са яисар фена.

Къецепатан улквейра гзафни-гзаф къевера гъатай Абдулрашидаз ватандиз хтүн къисмет хъанач. Ада ина амукъиша жуъреба-жуъре илимар ва поэтика мукъувай чирна. Ам гъаки хъсан лукъман тир. Ада на-бататрин къумекалди вишералди къияндар (азарлубур) сағъарнай. Гъавилай Нуредин ибн Нуруллах Лезги ада “Чехи лукъман” лагъана къимет ганай.

Санлай 50 йисуз гъурбатда яшамиш хъайи мушкурдай Абдулрашидан умъурдикайни яратмишунрикай чешмейра са акъван гегъенши малуматар аваач. Амма адахъ лезги, араб ва фарс Чаларалди хъбей са шумуд поэма ва вишералди ширир хъайиди малум я. А эсеррин къисмет гъихътиндигъ хъанатIа, лугъун четин я. Амма араб ва түрк чешмейра шаирдин са шумуд эсердин тіварар ва са шумуд ширир ама. Гъабурукай яз “Магъул цаяр”, “Къул қланда”, “Чехи салардиз чар”, “Гацум жемир”, “Айса”, “Ширваншагъдиз”, “Гъезелар”, “Багъадатдин мусибат” хътиң эсерар къалуриз жеда.

Исиятда Чала са акъван душушуыш жезвачир, амма шаирди а чавуз къелемдиз къаочур къадим дезги гафарихъ XII-XIV виш йисара ма-хус манаяр авай. Месела, “салар” гафунихъ “пачагъ”, “рөгъбер”, “гацум” гафунихъ “лал”, “айса” гафунихъ “къиел къазар алайди”, “хъуцу” гафунихъ “Чехи цайлахан” хътиң манаяр авай. Абдулрашид Мушкурвудин ширирда ихътиң цудралди гафар ава. Адан ширир гъам чи XII-XIII виш йисарин поэзия, гәмнин къадим лезги гафар чиринин рекъяя лугъуз тежедай къван къиметлу чешме я. Ибүр 50 йисуз гъурбатда яшамиш хъана, ватандиз хъвезд тахъай шаирдин рикIин цугъзар, вилерин накъвар я. Агъадихъ чна шаирдин “Магъул цаяр” ва “Къул қланда” ширир къелдайбурув агақъарзава.

МАГЪУЛ ЦАЯР

Магъул¹ Багуд² атЦуз къилер
Вегъиз тұна хъуцуз ифей.
Я адавал⁴ амач қлани,
Яни Багъадат, ихъей-техъей⁵.

Чехи салар⁶ къеве аваз,
Пасакривай⁷ хұзь хъанач къул⁸.
Магъулрин цу кана Багъадат,
Жұгъунри⁹ гын¹⁰ хұрай чагъул¹¹.

Хъелгуманрин¹¹ гурвайри¹² мад
Гъаҳдин рекъер атIана хъи.
Къена шумуд агъзур мислим¹³,
Шулав якъар ктIана хъи.

Магъул цаяр пары ифей,
Магъулривай хұзь тахъурай.
Гацум¹⁴ хъана ақIуй чиле,
Къул галайнихъ физ тахъурай.

¹ Магъул - монгол

² Багу - монголрин сердердин тівар

³ Хъуцу - Чехи цайлахан

⁴ Адавал - азадавал

⁵ Ихъей-техъей - ван хъайи-тахъай

⁶ Салар - пачагъ, рөгъбер

⁷ Пасакар - кесибар

⁸ Къул - ватан

⁹ Жұгъун - сергъят

¹⁰ Чагъул - фитне

¹¹ Хъелгуман - хъел - чемерукIдин женг

¹² Гурва - турфан

¹³ Мислим - мусурман аскер

¹⁴ Гацум - лал

Гъурбат женнет хъайитIани,

Зи рикI алай къул қланда заз.

Жұв айса¹ яз кайитIани,

Мадни лезги тұл қланда заз.

Хайибүр зи гъатна рикIе,

Къиян² я зун, экле³ я зун.

Къул галайнихъ кутIал⁴ рекъер

Жағын тийиз цігел я зун.

АгатайтIа түд къаз эфсет⁵,

Килигдай къве уль къланда заз.

Кузва зи тан чугувз хи fet,

Къул қланда заз, къул қланда заз.

¹ Айса - къилел къазаяр алайди

² Къиян - азарлу

³ Экле - рекъидин гъалда авайди

⁴ КутIал - күрүп

⁵ Эфсет - ажал

Мүззәффер МЕЛИКМАМЕДОВ.

Вичин тарих тийижир
халкъ рекъида.

Лезги халкъдин мисал.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

● Китайдин Рим империядикай раҳаз-вай сур чаварин тарихдин чешмейра Кас гъульбинни Чулав гъульбин арада лезгийрин Чехи ЛиқIан пачагълугъ авайди къа-лурнава. Им лезгийрин лег тайифади арада гъайи пачагълугъ тир ва ада Рим им-периядихъ галас дүствинин икъяр кутIунай.

Къадим тарихчийрикай Гъередота къизвайвал, лезги пачагъ таргум гаф-метдиз фейила

ЛЕЗГИНСКОМУ АНСАМБЛЮ

11 марта лезгинский ансамбль "Сувар" отметил свое 10-летие. Юбилейный концерт прошел в Азербайджанском Государственном Академическом Театре Оперы и Балета при полном аншлаге. Коллектив "Сувара" подготовил большую музыкальную программу с песнями и танцами.

В своих отзывах о концерте республиканская пресса и телеканалы высоко оценили творческий потенциал ансамбля, отметив профессионализм коллектива и его долголетие на фоне быстро распадающихся музыкальных групп. Мы предлагаем нашим читателям выдержки из публикаций в газетах.

“ЛЕЗГИНКА” ОБЪЕДИНЯЕТ НАРОДЫ

Ансамбль "Сувар" был создан в 1996 году в Баку. Художественный руководитель ансамбля - поэтесса, заслуженный деятель культуры Азербайджана Седагет Керимова, с первых дней четко обозначила его задачу: пропаганда лезгинской музыкальной культуры, восстановление и сохранение старинных песен и танцев. За прошедшие десять лет коллектив завоевал большую любовь зрителей в Азербайджане и Дагестане, не раз выезжал в страны ближнего зарубежья. Одним из ярких гастролей ансамбля стало выступление на народном празднике Яран Сувар в 2005 году, прошедшем в Кремлевском дворце Москвы.

Для юбилейного концерта в Баку была подготовлена не менее насыщенная программа. Зрители смогли познакомиться с танцевальным и песенным искусством, культурой, обычаями и костюмами древнего народа, а также с современными постановками "Лезгинки". В свое время этому танцу удалось объединить народы Кавказа - ее танцевали по-грузински, по-осетински, по-чеченски и др. Интернациональным получился и концерт: песни исполнялись на лезгинском, азербайджанском и русском языках, а поздравить юбиляра пришли музыкальные коллективы татарской, еврейской, русской и украинской общин.

"Лезгинку" принято считать эталоном красоты и благородства. А каждое ее исполнение - это мини-спектакль, связанный с определенными событиями, как, к примеру, народный танец "Встреча влюбленных", с которого начался концерт "Сувара". Свидание влюбленных происходит у родника, где джигит подходит к девушке с кувшином и просит воды. Танец пары проходит под медленную народную мелодию. Пластика танцора подобна движениям орла: поднявшись на носки, он горделиво раскидывает руки, а затем плавно описывает круг, словно собираясь взлететь. И сколь стремителен и порывист танец джигита, столь грациозна и изящна поступь горянки, двигающейся с полуотпущененной головой, - по традициям ей не разрешается смотреть в лицо партнеру.

На концерте, как и обещали организаторы, были продемонстрированы все разновидности "Лезгинки" - "Лебеди", "Веселое настроение", "Встреча", "Старушки", "Джигиты" и многое другое. В прежние времена суровые законы гор не позволяли выходить девушкам одним на улицу. Таким образом "лезгинка" служила поводом для знакомства молодых людей на свадьбах, называемых "Дем". Так, на театрализованном "Деме" вышедший в круг юноша лишь жестом вызывал девушку на танец. Одна пара сменяла другую, и каждая из них демонстрировала свой неповторимый танец.

Молодежное выступление сменила шуточная постановка "Старушки". На сцену вышли четыре "бабушки" - на ногах народные джорабы "кулотар", поясница перевязана шальми, а волосы собраны под цветной платок. "Старушки" решили вспомнить молодость и перетанцевать друг другу - сгорбившись, они пытались исполнить движения в быстром ритме. Но старость - не радость: у одной схватило спину, у другой закружилась голова, упав на землю, она, тем не менее, не позволила подружкам поднять себя. Завершив танцы, "бабушки" убежали со сцены, забыв про "внука", который все это время тихо лежал на краю сцены.

С музыкальными подарками пришли и гости. Израильский центр представлял Ренат Алимов с песней "Ша-ла-ле", затем выступили музыкальные коллективы татарской, русской, украинской общин, а также Марьям Сулейманова с танцем "Вагзаль".

Концерт, по традиции, завершил зажигательный танец - состязание джигитов. Зрители заворожено наблюдали за своеобразным соперничеством - кто лучше станцует. Выбрать было сложно, аплодисменты не смолкли ни на минуту - коллектив это, несомненно, заслужил.

Лезгинские мелодии в исполнении Руслана Пирвердиева и Рашида Ибрагимова дополнили праздничную атмосферу, царящую на концерте, специально для которого были сшиты национальные костюмы. Джигиты были наряжены в бешметы, черкески и даже бурки. Горянки были очаровательны в народной одежде - "перемар" и "булушар", и особенно в белом свадебном платье. Наряды красочно дополняли украшения, изготовленные народными умельцами.

По окончании концерта Седагет Керимова поведала о дальнейших планах коллектива. Они включают в себя не только концерты и гастроли, но и открытие в ближайшее время студии танцев народов Кавказа.

Лейла АМИРОВА.
Газета "Азербайджанские известия"
№547 (15.03.2006)

ВЕСНА ПОД ЗВУКИ “ЛЕЗГИНКИ”

Весною оттаивают снега и сердца. Возвращаются птицы и надежды. И бегут с гор веселые ручейки, звонкими своими голосами наперебой рассказывая о том, сколько всего хорошего ожидает нас впереди. В такую вот замечательную поэту Лезгинский ансамбль песни и пляски "Сувар" отмечает свой десятилетний юбилей.

Сразу оговоримся, что "Сувар" - это единственный в Азербайджане лезгинский музыкальный коллектив. Его материю-основательницей и бесменным художественным руководителем является Седагет Керимова. Творчество этого ансамбля было призвано "нести в массы" лезгинскую культуру, обычая и традиции этого народа.

И хотя по человеческим меркам 10 лет - еще беззаботное детство, для ансамбля это уже весьма внушительный возраст, когда смело можно говорить о том, что ансамбль вполне состоялся. Тем паче - в наше время, когда музыкальные коллективы создаются и рушатся в мгновение ока, не успев даже толком "распеться" на сцене. ... За время своего существования "Сувар" успел выступить не только на разных азербайджанских сценах, но и, на крыльях музыки, перелетев через культурные и географические границы, дать концерт на главной сцене России - в Кремле. А сразу вслед за этим последовало приглашение отправиться на гастроли за рубеж. Одним словом, со временем кавказские мелодии в исполнении "Сувар" зазвучали уже далеко за пределами нашей страны, на доступном всем языке звуков, рассказывая иностранцам красивые горные сказки.

За это время в Азербайджане было выпущено 3 музыкальных альбома "Сувар", а еще 2 альбома поклонники этого ансамбля "переиздали" в Москве.

Что же касается юбилейного концерта, то он, в лучших традициях нашего интернационального государства, был дву-, а точнее, даже трехъярусным.

“СУВАР” 10 ЛЕТ

Национальные танцы и песни, вобравшие в себя едва ли не всю историю нации и посему уносящие зрителя на несколько веков назад, в период, когда воздух Кавказа еще не был отравлен запахом урбанизации, а люди жили по простым и справедливым законам... Лирические, задушевные мелодии сменялись настолько зажигательными ритмами, что зрителям нелегко было усидеть в крессе. И немудрено: посудите сами, легко ли устоять перед искушением знаменитой "Лезгинки" или других, подобных ей народных композиций?

Был здесь даже свой "Танец лебедей"... Девушки в длинных белоснежных платьях "плыли" по сцене, навевая умиротворение и внушая мысли о том, что "чистота" - это, несмотря ни на что, все-побеждающее понятие...

К слову будет сказано, нынешние танцы в исполнении "Сувар" - плод долгого и кропотливого труда его руководителей. Специально для "пестования" танцоров несколько лет назад была открыта танцевальная школа "Кавказ", в которой более 100 молодых людей постигли тайны гармонии музыки и движений.

Еще до начала концерта ведущие объявили, что он настроен на весеннюю и молодежную волну, и все дальнейшее действие полностью подтвердило эти слова. Вечер получился светлый, оптимистичный и удалой, словно взгляд молодого человека, брошенный им в будущее.

Нигяр МУСАЕВА.
Газета "Каспий"
№45(10281), (14.03.2006)

“СУВАР” ОТПРАЗДНОВАЛ ДЕСЯТИЛЕТИЕ

Когда-то танец "Лезгинка" служил поводом для знакомства юноши и девушки, ведь суровые законы гор не позволяли выходить молодым красавицам одним на улицу. Молодым людям выпадал шанс на свадьбах - "дем", когда юноша, сделав "пригласительное" движение, приглашает девушку на танец. Уже в танце, когда девушка собирается уходить, юноша всевозможными способами преграждал ей дорогу, при этом ни в коем случае нельзя было дотрагиваться до девушки. С тех пор прошло много лет и сейчас "Лезгинка" - танец дружбы, любви и счастья.

В Академическом Театре Оперы и Балета состоялся концерт, посвященный десятилетию лезгинской группы "Сувар". Зрители познакомились с танцевальным и песенным искусством, культурой, обычаями и костюмами лезгинского народа. Особо понравился танец джигитов. Это соревнование между молодыми людьми, быстрое, темпераментное, зажигательное, требующее большой силы и ловкости от юноши. Зрители в зале еле удерживались на местах, чтобы не присоединиться к джигитам, танцующим на сцене. Некоторые все же не удержались.

Были показаны и другие, не менее зажигательные танцы - "Бабочки" и "Веселое настроение".

На концерте были исполнены песни "Силибирдин цюк" в исполнении Эльвины Гейдаровой, "Мехъярар" Руслана Пирвердиева, а также песни эстрадного жанра. Автор большинства из них - поэтесса, композитор и заслуженный деятель культуры, также художественный руководитель ансамбля "Сувар" Седагет Керимова.

Затем на сцену вышли гости концерта. Свои песни и танцы исполнили ансамбли татарских, украинских и еврейских культурных центров Азербайджана.

Егиян РЗАХАНОВА.
газета "Биржа плюс"
№11 (176), (17.03.2006)

ОТЗЫВЫ О КОНЦЕРТЕ НА ПОРТАЛЕ SHARVILL.COM

Bachdakha

Да, друзья, концерт прошел на славу!!! Были конечно свои минусы (это мое сугубо субъективное мнение), но в основном все было просто прекрасно!!! Баракалах!!!

Adonis

Вот и прошел этот долгожданный концерт. Итак, по многочисленным заявкам, я немного расскажу про этот концерт.

Все началось с родника. Танец "У родника". Само название говорит за себя. Девушки, возвращаясь с наполненными до краев кувшинами, встречают джигитов. Те, в свою очередь, просят напиться. Вот и танец-сцена.

И много еще было подобных постановок. Было интересно наблюдать, как каждый исполняет свою роль.

Особенно зал оживился во время танцев "Шуточный" и "Джигиты". Было, действительно, весело и оригинально. Все эти новые яркие костюмы так и озаряли сцену и весь зал. Самы танцовщики тоже не отставали, плясали как следует.

Короче, концерт удался. Поздравляю! Пусть это будет еще только подножье той самой горы совершенства! Все еще впереди!

Bachdakha

Я все же решил написать про тот минус, который упоминался мною выше. Сделаю это во избежании обид со стороны моих друзей, участвовавших на данном концерте в качестве актеров...

На мой взгляд это было то, что "актеры" не выходили на поклон, несмотря на то что зал просто разрывался от аплодисментов... Ведь мы так ждали...

А в остальном все было просто восхитительно!!! Баракалах!!!

Sturvi

Старушки и Джигиты класс! По сравнению с прошлыми концертами "Сувар" этот был намного интереснее.

LezgiWolf

Ассаламу Алейкум!!!

Я тоже был на концерте! В амфитеатре сидел! Ой, как больно тыкать на клавиатуру! Столько хлопал что, прям и сейчас руки дрожат!

Было очень интересно! Из певцов понравился Пиривердиев и Эльвини что ли ни которая с хорошим голосом! Шуточный танец старушек вообще было что то! Я когда аплодировал им, рук не чувствовал!

Kas

Судя по откликам зрителей концерт удался. Ребята и девочки из ансамбля "Сувар" молодцы! Спасибо Седагет Керимовой за ее большой труд. Сагърай вири!

Margarita

Признаюсь, что мне впервые посчастливилось побывать на лезгинском концерте и мне очень понравилось; в очередной раз убеждаюсь, что у нас очень талантливая молодежь и вообще народ у нас с большим потенциалом, надо только суметь раскрыть его и направить по нужному руслу. В принципе все прошло замечательно, за исключением некоторых маленьких обстоятельств: Я конечно же двумя руками приветствую стремление родителей приобщить детей к культуре своего народа, но наверное всему свое время. Так, вокруг меня, параллельно с выступлением братьев старших, неугомонно развлекались двое детей, лет 4-5. Им было явно не до концерта, а их родственникам явно не до них. То они что-то жевали, усердно чавкая и шурща кульками, затем принялись играть в ловитки, перепрыгивая через сидения, а заодно и через мои ноги. На все мои уговоры: "я аялар, беся ма", они только фыркали носом.

Очень приятно было встретить в театре знакомых людей. В общем то, ушла я с концерта полная положительных эмоций. Большое спасибо организаторам, Седагет Керимовой и конечно же исполнителям за подаренный вечер!

Страницы подготовила Зарема ВЕЛИХАНОВА.

Фото Хиджрана БАЛАЕВА.

“САМУР”ДИН МЕКТЕБ

ЗАБИТ РИЗВАНОВАН 80 ЙИС ВА ДИДЕД ЧАЛАН ЮГЪ

Кызыл райондин Манкъулидхурун З.Ризванован Тварууных галай юкъван мектебда лезги халкъдин чехи шаир Забит Ризванован 80 йисаз ва Дидед Чалан юкъз бахшнавай поэзиядин няни квиле фена.

Шаирдин хайи халкъдал, дидед Чалал акъван рикъ алай хъи, адан 80 йис къейт ийлизай югъ - 21 февралдиз вири дуныяди Дидед Чалан югъ къейт авуна.

Тедбирада мектебдин директор Руслан муаллимди, шаирдин хтулрикай Назир муаллимди, Идрис муаллимди, меденятидин къвалин къвалахдар Гъейбет муаллимди, мектебдин муалимри ва ина къелзай аялри иштирак авуна.

Нянидин вахтунда шаирдин

умъурдикайни яратмишунрикай гегъеншдиз малумат гана, адан шириар келна, чалариз теснифнай манияр лагъана. Ахпа “Меле ацукаинавай рушар” и З.Ризванова къватинавай лезги халкъдин бендер келна.

Мярекатдал мектебдин аялри С.Керимовадин “Пехилвал” Твар алай шири, Г.Асланхановадин З.Ризвановаз бахшнавай “Къарагъ, Забит!” шириар келна.

Сегънедиз Сейфедин Сейфединоваз чугунтай “Забит вуна хиялармир” портретди ярашух гузтай.

**Симона ДУҮГҮШОВА,
Кызыл райондин Манкъулидхурун юкъван мектебдин муаллим.**

Я фак къел кланда,
яни жувак.

Лезги халкъдин мисал.

БУБАЙРИН ГАФАР

Акуль маса къачуз жедач.

Гъил ичидан мез курууб жеда.

Бубадин чирвили хчикай алим ийидач.

Къакъраяр - къазранбур, какаяр - нукъренбур.

Вак акваз, геле къекъвемир!

Улам чир тавуна вацла гъахъмиир!

Акуль бармакда ваъ, кыиле жеда.

Чуру цегърекни жеда, акъуллу кыил кланда.

Макъамдиз килигна къуыл ая!

Чехи тарзихъ чехи хъенни жеда.

ЗАГЬИДИН ГЬАСАНОВ (1949-1982)

1949-йисуз Дагъустандын Мегъаралдуурын райондин Къуйсунрин хүүре дидедиз хъайи Загьидин Гъасанова 33 йиса аваз вичин дуныяа дешарна. Ятланы курууб вахтунда аддай чи литературадик пай кутаз алакына. Жегыл кхъираадин “Бубадин къвал”, “Умудлу кам”, “Женжел” ктабриз кыл акъуддай

ЛЕЗГИЙРИН РИВАЯТ (Гъикаядай чук)

...Дегъ чавара лезгийрин чилерал душманар атанай. Абуруз азадвилел рикъ алай къегъал халкъ чипиз мұлтұлғызариз кълан хъанай. Халкъ лукъивиз элкъуриз алахънавай. Са шумуд ватча къати женгер хъана, хулрай ивидин селлер физвай, амма лезгийрин къерет-тар тымил тир. Гъавиялай гуж акакъзашар. Абу дагъларихъ фена. Лезгийрин мублагъ, гъар са няметталди девлетлу дузына душманрин - зилийрин гъиле гъатна. Хуърер чукъурнавай, абуру тара-тамар тергизвай, къушарин мукарни кваз барбат изавай. Амма дагълариз хаж жедай жуэрт абурухъ авашир, сифте хъайи ятунра лезгийри абуруз халис тарс ганвай. Гила абурун къаст масад тир: къегъал ксар яшамиш жезвай чилин иервал къакъудун, адан няметар барбат Гуун. Амма лезгийрикъ са адет ава: вичинди масада гудач - масаданди вичи къакъуда. И кар виризаз чизвай. Душман чилел туна къланаваир, амма адахъ галаз

гийриз буржлу я. Лугъуда хъи, билбилизни а заманада манияр лугъуз чидачир, гъабуруни лезги ашукудилай чешне къачуна.

Душманди ийлизай зулумар акурла, ада жемит къватина, гъамиша хъиз, абурун рикъер секинарун патал, са мани лагъана, ахпа баянтар: “Лезгияр, душман чалай гужлу я, күн гъелелиг ачуу женгериз экъечИмир, къегъалар хүх. Гапурривай тергиз тахый душман за чуынгурудив барбат из жедатла килигда. За абуруз къачерик галай чиликай кудай цылам ийидай”.

Халкъ вичихъ агъанвай ашуку кардив эгечИна. Ам живедин бармакди къевирнавай дагъдин кукъушдал акъахна, мукъуфдалди душманри къунвай Лезгистандын чилериз килигна. Ада агъ чугуна, вичин чуынгурудин симер рапахуна, манидал илигига. Адан ван гъасятаа акъатай гару вири чилел чукъурзай, вири чили вичин рикъ алай ашукудин манидихъ яб акалзашар. А чавуз Самурдихъ гурлу ван авайди тушири, ада гурлу ятарни гъульлюхъ тухузвачир. Чана гъвечи са вацъ тир, гъавиялай душманар, балкъан-риз яд гун регъят хъурай лагъана, вацъун къере акъвазнавай.

Ашукуди мани лагъай ийкъалай хъайиди са къиямат тир! Чуп түрлә душманрик балкъанар рекъизвай, адан манидин ялавди дагъларин кукъушрал виштаса къватина яд артухарзайва къерье авайбур батмишарзай, чарадан зегъметда нефс турбурад, инсанривай азадвал къакъудиз кълан хъайибуул чинеругринни лекъерин лужари гъужумзавай ва ягъаз вилем акуудзашар. Амма Самур атчугънавай, цийиз дидедиз хъайи аялдиз хъиз, адаз гъич са күнкайни хабар тушири. Гъадални ашукуди чан гъун герек тир. Ам алахъ-

навай.

Душманрин араяр къвердавай къери жезвай. Абурун шагъди вичин везирар къватина ва кыилел къвезмай къазадикай күшун гъикI худдатла лугъуз меслятар авуна. Чехи везирди шағыдиз лагъана: “Шагъ вун сагъ хурай, ваз вини дагъдал акъвазнавай инсан аквазвани? Ам ашуку я, ада наз къаргъышдин манияр лугъузва, ам тибиятдихъ галаз рахазва, ичи вири бедбахтилер гъадавай я. Гъа ашуку амай къван наз архайнвал жедач. Чи күнкайни амайди лекъери вилем акъудна бурукъу хъанвай са гъвечи къеретI я. Эгер лезгийриз хабар хъайитла, абуру чун са легъзеда кукъарда. Чахъса чара ама - а ашуку къиник”.

Шагъди яб гана, ашукуди гъакъыктадани къаргъышрин манияр лугъузвай. Ада вичин виридалайни хъсан хъелчидиз эверна ва эмир гана: “АтА дагъдин кукъвал алайди ягъкван!”

Хъелчиди ашуку лишандик кутуна ва адад вичин чукъул хътин хци хъел ахъяна. Ашукудин ван акъваз хъана ва адад хурал алай чуынгуур агъуз хъана, рагара акъаз, дагъаррилай алатиз, чархарин хци мурцарихъ галукъайла мадни ва мадни ван ийиз, на лугъуди, ам ашукудин гъиле ама, ам ван-иуз аватна. Ван-иуз гъасятаа къати хъана: садлагъана рагъул къияматрин кыилел стапаринни кафадин дагъ хаж хъана, на лугъуди, абу уях жезвай ван-иуз вилем акуатай ялавдин цвекълар я. Катиз кълан хъайи душман Самурдин селди, мад абурун напак къачер чилел таххъуй лагъана, Кас гъульлюхъ тухванай. Самурдин гилани, гадкууд талгъана, ван ийизва, анжак ам гъакълан ван туш, ада къегъал ашукудин мани давамарзашар...

Эфруз РЕГЬИМОВА

“ЯРАН СУВАР”

(ПЬЕСАДАЙ ЧУК)

Яран суварал лезгийрин гзафни-гзаф рикI ала. И сувар чи халкъди гъамиша вилив хульда ва гегъенидиз къейд ийида. Чахъ Яран суварихъ авсиятда шумудни са адемар, къугъунар, мярекатар ава ва халкъди абрукуай къедалди менфят къачузва. ЯтIани икъван гагъди чахъ кылди Яран сувариз, и рекъяч чи ацукун-къарагъунриз бахшнавай эсер авач. Эфруз Регъимовади чи литературада и татугайвал арадай акъудиз къанз “Яран сувар” тIвар алай 4 пердедин пъеса арадал гъансана. Пъеса хъсаноди хъанва, вучиз лагъайта автордилай Яран сувар вуч я, лезгийри ам гъикI къейд ийида лагъай суалриз жасаваб гуз алақынава. Агъадихъ чна пъесадай са Чук къелдайбурув алақырзава.

4-ПЕРДЕ ЯРАН ЙИФ

Яран суварин йиф акъудзавай лезги къвал. Са пата Ярбиче бадедини Магърузар эмди афаарни цикен чразва. Рушари гъабурз къумек гузва. Мукуль пата Ярал бубани Шавхабег имиди чин гада хтулрихъ галаз ацукунава. Эмирбег халудини Пейкер халади абуруз суварар мубаракзава.

Эмирбег халу (гъиле авай жумун хилер къалурзава): - Ибур за кув вирдан тварар къуна, ниятар талабна атIанвайбур я. Гила за и хилерар хтарар расна квез пайды, гъарада жував хуль, къуй кве вил акъун тавурай.

Ам бубадин патав ацукунава. Хтараррасиз адаз гадайрини къумек гузва. Ярал бубади, Шавхабег имиди, Эмирбег халуди гадайриз кувъне заманайрикай, гъурчре хъани къисайрикай ихтилатзава.

Гадайри абурувай кул къитIуниз, кула, сафут, чапарар гъикI храдатла, къарасдин тIур, бади, текнэ, араба ва маса затIар гъикI расдатла чразва. Гагъ-гагъ хъурурунриз маниярни лугъузва. Рушарин чипз тишижир затIар бадедивай чирз алахъзава. Садан гъиле хразвай гъльтут, мулькудан гъиле цувай затIар ава. Къвалин са турча ришанвай гамни ава. Рушари суфра экъяна, анал суварин маса турухъ газаз цикен ва афаарни гъизва.

Ярбиче баде: - Я къувзуд, бес я ихтилатар авурди, вири суфрадихъ ацуку, нуш хъурай.

Ярал буба: - Чан хтулар, кув алақыннар акурди зи рикI шад жезва. Күн хътий викIегъбуруз зи чанни къурбандя. Ша кван, Шавхабег, ша кван, Эмирбег, бисмиллагъ ая.

Вири суфрадихъ ацукуна няметар нез-нез абурун тарифар ийизва.

Гадайр:

- Яран сувар алуқына, Чахъ баҳтарин тав хъурай. Яран йифиз суфрадал Семенани сав хъурай.

ИситIани тIунутIар Тухдалди неь, нуш хъурай. Цикен, афар, вири гъващ, Буллух акваз хуш хъурай

Клерецарни шумьягъар Дегъ чаварин ризкъи я. Яран юкъуз къулугъар Авун вирдан буржи я.

Тланурдин фу, хъран фу, КъакъвацI фу гъвшаш, чар фу гъвшаш.

Базламачни акад фу, Къулан фу гъвшаш, гъар фу гъвшаш.

ТIунтIарин ризкъидин Къевз тахъурай квез гъайиф. Вуч аватIа гъвшаш къуне, Гур жедайвал сувард йиф.

Рушар:

- Гур жедайвал сувард йиф, Гъанва чна гъар нямет.
- Чиргъин, баклукI, пичекар, Гузан, цавур ва меҳкъут.

Тлачни ала суфрадал, Хъачни ала суфрадал. НутIуфани, камбарни, Тухдалди неь каларни. ТIун - хъун къилиз акъатайла, суф-

радихъ ацукунавай яшлубуру и ризкъий-рай гъуцириз разивал къалурзава.

Ярал буба: - Чехи Гъуцири гайи ризки бул хъурай. Чун хъвадай цихъни, недай ризкъидихъ мультех тахъурай.

Мукульбуру: - Амин! Амин!

Ярбиче баде (Ярал бубадихъ элкъ-везва): - Я къувзек, вуна и жегъилриз Касбубадин Яран ихтилатрикай лагъ тIун. Къуй чир хъурай ада гъильтин ихтилатар ийдайта.

Ярал буба: - Вун гъахлу я, къари.

Яб це балаяр (жегъилри дикъетдив адахъ яб акализава). Садра са кесиди Яран тIун-хъун гъикI тадарар ийин, сувар гъикI къиле тухун лагъана хи-фет Чугваз хъана къван. Касбубади и кар къатIунда ва адайв жузада: Вахъ къвал авани? "Ава", - лугъуда кесиди. Бес хизан? "Хизани ава, - лугъуда ада, - зун, къари ва 10 аял". Бес икъван инсанриян къвалахна, къиль хув жев-вачни, лагъана жузун - кашузунда Касбубади. Кесиб касди лугъуда: "Гадаяр пудни са кам фу къазанмишун патал маса вилаятзиз фенва. Амайбур руш аялар я." Бес абур квельди машъул я? - жузазва Касбубади. Къувзека ихтиин жаваб гузва: "Абуру вуна гъвшаш, чна нен лугъузва." Касбубадиз и гафарий күш къевзеч: "Къвалахундай рикI алайбур туш лагъ ман." Къувзека агъ Чугвазва: "Гъуцири заз ахътина бахт ганайта, мад вуч дерт авай къван."

Касбуба хъурурезва: "Ваз гъуцири 10 ведел ганва. Вун идалайни хъсан бахтунихъ гелкъевзевани? РикIел хъыхъ, бахт гайи гъуцири бахтуниз гъилер-къвачерни ганвайди я. Рушар зегъметдад вердишара, гам раш, сал цаз ваз къумек гурай. ИкI авуртIа, Яран суваририхъ ви суфрани бул жеда".

Къувзека заз и акулар гайди вуж хъурай лугъуз гъилькан фагъум авуртIани, адаз Касбуба чир жедач. Къвери ийисуз арифдар къувзекан къвализ атайла вичин вилерин чалахъ жедач. Кесиб касдин хизанди суфрадихъ ацукуна Яран сувар гурлудакъ къейд ийизава. Суфрадалин гъар жуэрдин няметар алай. "Тъя, - лугъуда Касбубади, - ибуру бахтунин гъилерни къвачер кардик кутунвай хътидин я."

Аквазвани кvez, чан хтулар, зегъмет Чугваз вири садрани гишила амульда.

Жегъилар: - ГъякI я, буба чан, гъякI я. Са ихтилат мадни хъяя ман.

Ярал буба: - са касди Яран йифиз вичин къвале ацукуна лугъуз хъана: "Цавай аватуй, сиве гъатай." Вичиз гъай гузвойди авачи акур ада, дакIар ахъ тазва ва мад тикрарзава: "Цавай аватуй, сиве гъатай." Касбубадиз и гафар ван къевзева ва ада дакIардай къвализ са бухча вегъизва. Касдиз хвеши жевза ва ада мадни ван алаz тIалабзава: "Цавай аватуй, сиве гъатай." И гъильера Касбубади мульку дакIардай бухча вегъизва. Хвешила вучдатани тий-ижиз амай касди фад ракIар ахъайзава ва лугъузва: "Цавай аватуй, сиве гъатай." Касбубади гъасята къвализ ракIарай лап чехи бухча вегъизва. Нагъ атIана амукъай касди тадиз-дакIарарни ракIар къеврзава ва бухчай ахъайзава. Ина къванерилай гъейри затIин авачир.

Вичик хъел акатай касди лугъузва: "Им яни гъуцири алақунар. Абурухъ цавай заз ракъурдай къванерий-

лад гъейри затIини авай хътиindi туш." Адан гаф сиве амаз Касбубади ракIар гатазва. РакIар ахъай касди жузазва: "Вун вуж кас я? Ваз вуч къанзайвади я ийиф и береда?"

Лацу пекер алай Касбубади яцIу-вандли жаваб гузва: "Зун гъуцири ракъурнавай вецил я."

Касдиз кичче жевза. Касбубади лугъузва: "КичIемжир, зун ви чан къа-чуз атанвайди туш. Индай къулухъ садрани гъуцирикай ягънат мииир. Шукур ая хъя, а къванер ви къилел ават-неч. ГъакIини, ийизвай тIалабунай хъсандин фагъума. Чавай вуч аватуй? Сиве гъикI гъатай?"

А касди садрани къвале ацукуна гъуцириз затIар тIалаб хъуванч лугъуда, вичиз къани гъар са затI къва-лахан, зегъмет Чугуна къазанмишнал-да.

Ярал бубади ихтилат къутягъайла, Шавхабег ими жесъильриз къугъунар чи-риз алахъзава.

Шавхабег ими (вичин гъилевай ацуку къалурзава): - Ша гила чун "Ханни уйгъи" къутъан.

Яялар адан къилив къватI жезва. Ада къувзун шартIар лугъузва. Абу-ру нубатдалди ашуку вегъельда, Буба-хан, ХангыцI-везир, РемециIини угъри жезва.

Шавхабег ими (Ярал бубадиз): - Хан вун сагърай, за ваз са хъсан балкIан гъизвай, амма рекъе и касди (РемециI къалурна) ам завай чунынхна.

Ханди угъридин гъилер-къвачер кътIунин тунна ам квас хъиз нозурин патал буйргуз гузва. Ахна ХъильеңI угъри жезва. Абуру ХъильеңI къилье турпар чадай жаса гузва.

Сегъинедин вилик Пашни Күг гада-рихъ газаз "Булама-булама" къугъзвава. Паша чинеба Куган гъута са киши-мии тунна, амай гъутар ада винел эцигиз тазва.

Паш: - Цару кали ханани?

Вирида: - Хана!

Паш: - Булама ганани?

Вирида: - Гана!

Паш: - Къуншириз пай ганани?

Вирида: - Гана!

Паш: - КицIиз, каиз ганани?

Вирида: - Гана!

Паш: - Заз тунани?

Вирида: - Туна!

Паш: - Гый къвале?

Вирида: - Къани къвале.

Паша тIупув кълег ахъайдай са-ягъда вири гъутар ахъайзава. Къани къуд четин ахъя жезва. Айай акъатай-ди тIунна ахъишишрава.

Ярал буба: - Гъаа... ирид афарни гитI тIурдалай къулухъ чна вуч авуна къан я?

ХангыцI: - 7 маx ахъайна къан я.

Хтулри гъарада санлай бубадиз чи-мах ахъя лугъузва.

Ярал буба (тIампIулар ягъаз - ягъ-аз):

-Мах - маҳутIар,

Калал хутар.

Гъампа къашер, цару кацер,

Квахна Гъуцар, маллад яцар...

Яцар квахъай фагъирдин язух Чуг-вазва.

Паш - (Бубадин къужсаҳда ацуку-на): - Чан буба, акI вай.

Ярал буба: - Бес гъикI, чан хтул?

Паш: - Авалравайда лугъуда хъи, не, икI.

Ярал буба (гъар са цIар лагъайла тIуб са хтулдал туькIурда):

- Авал - вала,

Вал къекIеда,

Тум серкIедив цаз,

Цура кутаз.

(Фикирдиз физва).

Кут бала катиз,

(Күгэз вилербүрзава).

Шаш галтугиз.

Гъа кван, кати Куг, галтуг Паш!

Паш Куган гъугъуна чукурна са гужсунади ам къазва.

Вирида катар ягъизва.

ГАФАЛАГ

XII-XIII виш йисарин лезги шаирин яратмишунра дүшүшүш жезвай къадим гафар

Чангу - чуынгыр
Зул авун - япара атIудай ван авун
Гул авун - Чижерин саягъда къал къачун
Чвен - умуд
Замар - жемятар
Хъуцу - Чехи Чайлыхан
Адавал - азадвал
Салар - пачагъ, регъбер
Жүгъун - сергъят
Хъелгуман - хъел - чемерукIдин женг
Гацум - лал
Айса - кыилел къазаяр алайди
Киян - азарду
Эфсет - ажал
КүтIал - күрбүр
Кили - еке
Лим - азиз
Тим - нур
Сен - мурад
Астигъ - ажуз
Л